

به نام خدا

پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی

مؤلف:

مهدی کاظمی منیر

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۴)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه : کاظمی منیر ، مهدی ، ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآور : پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی / مولف مهدی کاظمی منیر
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۴.
مشخصات ظاهری : ۱۰۷ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۸۹۴-۰
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : مقابله با فساد اداری - سازمان های دولتی
رده بندی کنگره : TP ۹۸۳
رده بندی دیویی : ۵۵/۶۶۸
شماره کتابشناسی ملی : ۹۹۷۶۵۸۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

نام کتاب : پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی

مولف : مهدی کاظمی منیر

ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۴

چاپ: زبرجد

قیمت: ۱۴۵۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۱۱۷-۸۹۴-۰

تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست

۷	فصل اول: مقدمه
۷	مقدمه
۱۳	فصل دوم: تعاریف و تاریخچه فساد اداری
۱۳	تعریف فساد
۱۳	فساد از دیدگاه هیدن هایمر
۱۵	فساد اداری
۱۹	فساد اداری در برابر سلامت اداری
۲۱	تاریخچه فساد اداری
۲۱	تاریخچه فساد اداری در جهان
۲۳	تاریخچه فساد اداری در ایران
۲۶	انواع و اشکال فساد
۲۶	فساد مطابق با محل وقوع
۲۷	برشمردن انواع فساد
۲۸	فساد اداری از منظر هیدن هایمر
۲۹	سطوح فساد اداری
۳۰	تقسیم بندی سطوح فساد اداری
۳۲	تقسیم بندی فساد
۳۳	فساد سیاسی
۳۳	فساد قانونی
۳۳	فساد اداری

۳۵	طبقه بندی فساد از حیث درآمدی و هزینه ای
۳۷	فصل سوم: پیامدهای فساد و علل بروز آن
۳۷	پیامدهای فساد
۳۷	تاثیر فساد اداری بر توسعه
۳۸	مفهوم توسعه
۳۸	شاخص های توسعه
۳۹	تاثیر فساد اداری بر توسعه اقتصادی
۴۱	تاثیر فساد اداری بر توسعه انسانی
۴۲	تاثیر فساد اداری بر سرمایه اجتماعی
۴۴	علل بروز فساد
۴۴	علل مؤثر در بروز فساد اداری
۴۶	عوامل درون سازمانی و برون سازمانی
۴۷	عوامل فردی فساد اداری
۴۷	عوامل فردی
۴۹	عوامل سازمانی مؤثر بر فساد اداری
۵۱	فصل چهارم: راهکارهای مقابله با فساد اداری
۵۱	پیشگیری از فساد اداری
۵۱	قوانین و مقررات
۵۳	رسالت ها و مأموریت های سازمانی
۵۳	ساختار سازمانی
۵۴	سیستم ها و روش ها
۵۵	عوامل فرهنگی و اجتماعی

۵۵	عوامل سیاسی
۵۵	عوامل اقتصادی
۵۶	افزایش سلامت نظام اداری
۵۶	سازوکارهای مدیریتی پیشگیری از فساد اداری
۶۳	راستی آزمایی
۶۷	فصل پنجم: مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی
۶۷	راهکارهای مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی
۶۸	توانایی بخش خصوصی
۶۹	اصول خصوصی سازی
۷۰	بسترهای مورد نیاز خصوصی سازی
۷۲	سابقه خصوصی سازی در ایران
۷۲	دلایل ناکامی در خصوصی سازی
۷۶	تشویق
۷۷	انواع تشویق
۷۸	کارکرد کنترل و تشویق
۷۸	ارتباط کنترل و تشویق
۷۹	کاربردهای کنترل و تشویق
۸۰	شیوه‌های صحیح کنترل و تشویق
۸۱	معایب تشویق بیجا و بیش از حد
۸۴	کنترل
۸۵	چرا باید ارزیابی کنیم؟
۸۵	اهمیت نظارت

۸۶	..... فرایند نظارت
۹۳	..... تقویت سطح آگاهی عمومی
۹۷	..... مشارکت های مردمی
۱۰۱	..... نتیجه گیری
۱۰۳	..... منابع

فصل اول:

مقدمه

مقدمه

تجربه‌های به دست آمده از کشورهای مختلف نشانگر آن است که فساد، امری پیچیده، پنهان و متنوع است و از این رو مبارزه با آن نیز باید مستمر، طولانی، منسجم و با برنامه-ریزی دقیق و همه‌جانبه همراه باشد. در حقیقت، فساد در سطوح اداری و سایر بخش‌های جامعه مانند عفونت است که اگر به اندام و ساختار جامعه سرایت کند، اعضای آن را یک به یک فاسد کرده و از کار می‌اندازد و چه بسا گسترش این عفونت، کل پیکره جامعه را از بین ببرد.

فساد اداری انبیز، یکی از عمومی‌ترین اشکال فساد، پدیده‌ای است که مرزهای زمان و مکان را درنور دیده است و با این ویژگی نه به زمان خاصی تعلق دارد و نه به جامعه خاصی مربوط است. در واقع، فساد اداری پدیده‌ای همزاد دولت است. از زمانی که فعالیت‌های بشر سازمان یافت و شکل منسجمی به خود گرفت، فساد اداری نیز مانند جزء جدایی‌ناپذیر از متن سازمان ظهور کرده است. بنابراین، می‌توان فساد را فرزند ناخواسته سازمان تلقی کرد که در نتیجه تعاملات گوناگون در درون سازمان، و نیز به مناسبت تعامل میان سازمان و محیط آن به وجود آمده است (محمدی‌بارزیلی، ۱۳۹۷).

فساد اداری مسئله‌ای است که از دیرباز گریبانگیر دستگاه‌ها و سازمان‌ها بوده و هسته اندیشه بسیاری از دانشمندان و متفکران سیاسی را تشکیل می‌داده است. یعنی از زمانی که فعالیت‌های بشر شکل سازمان یافته و منسجمی به خود گرفته است از همان زمان فساد اداری نیز همچون جزء لاینفکی از متن سازمان ظهور کرده است. با آغاز قرن بیست و یکم،

ضرورت ایجاد تحول در نظام اداری و انجام اصلاحات ساختاری با وضوح بیشتری نمایان می شود.

در نظام اداری ناکارآمد، انواع بی‌نظمی به صور و اشکال گوناگون ظهور می کنند از جمله پیچیدگی بیش از حد، نارسایی و نقص در قوانین و مقررات و اجرای آنها، بی توجهی نسبت به قوانین و دستورات مقامات و رده‌های بالا توسط ماموران و رده‌های مراتب پایین، ضعف نیروی انسانی، سازش کارگزاران دولتی با افراد و گروه‌های بانفوذ، شالوده‌های سست و نامتناسب سازمانی، انحصار مشاغل، ضعف سیستم مدیریت و ...

که در نهایت این بی‌نظمی‌ها و به عبارت دیگر این الگوهای رفتاری به روی هم تاثیر گذاشته و حتی اثر یکدیگر را تشدید می نمایند. گسترش فساد اداری در سطح جهان سبب شد که مبارزه با مفاسد اداری به صورت یک امر فراملی و جهانی درآید. در این میان سازمان‌هایی بین‌المللی که در سطح جهانی و منطقه‌ای توسط کشورها بوجود آمدند فعالیت‌های خود را در این زمینه افزایش دادند.

فساد یک مشکل جهانی است، گزارش سازمان شفافیت بین‌المللی در زمینه فساد کشورها در سال ۲۰۱۶ میلادی نشان می‌دهد که تقریباً دو سوم از ۱۷۶ کشور جهان از نظر شاخص فساد اداری در جایگاهی پایین‌تر از نقطه میانی شاخص های جهانی که بین صفر تا ۱۰۰ تعیین شده است، قرار دارند (سازمان شفافیت بین‌المللی، ۲۰۱۶)

دولت‌ها باید از تمام راهکارهای موجود در زمینه مبارزه با مفاسد اداری در حوزه حاکمیت داخلی خود استفاده نموده تا بتوانند ریشه این مساله را در جامعه خود بخشکانند. از مهمترین این ساز و کارها استفاده از ابزار قانونی است. یعنی با تدوین قوانین و مقرراتی که هم جنبه پیشگیرانه دارند و هم از جنبه سزادهی برخوردار هستند و همچنین با اجرای درست این قوانین توسط دستگاه‌های اجرایی می توان به طور قابل توجهی از میزان مفاسد اداری کاست (دعایی، ۱۳۸۹).

«امروزه کشور ما تشنه فعالیت اقتصادی سالم و ایجاد اشتغال برای جوانان و سرمایه گذاری مطمئن است و این همه به فضایی نیازمند است که در آن سرمایه گذار و صنعتگر و عنصر فعال در کشاورزی و مبتکر علمی و جوینده کار و همه قشرها از صحت و سلامت ارتباطات حکومتی و امانت و صداقت متصدیان امور مالی و اقتصادی مطمئن بوده و احساس امنیت و آرامش کنند. اگر دست مفسدان و سوء استفاده کنندگان از امکانات حکومتی قطع نشود و اگر امتیازطلبان و زیاده خواهان پرمدعا و انحصارجو طرد نشوند، سرمایه گذار و تولیدکننده و اشتغال طلب همه احساس ناامنی و نومییدی خواهند کرد و کسانی از آن به استفاده از راههای نامشروع و غیرقانونی تشویق خواهند شد.

خشکانیدن ریشه فساد مالی و اقتصادی و عمل قاطع و گره‌گشا در این باره مستلزم اقدام همه جانبه به وسیله قوای سه‌گانه مخصوصاً دو قوه مجریه و قضاییه است. قوه مجریه با نظارتی سازمان‌یافته و بی‌اغماض از بروز و رشد فساد مالی در دستگاه‌ها پیشگیری کند و قوه قضاییه با استفاده از کارشناسان و قضات قاطع و پاکدامن، مجرم و خائن و عناصر آلوده را از سر راه تعالی کشور بردارد. بدیهی است که نقش قوه مقننه در وضع قوانین که موجب تسهیل راهکارهای قانونی است و نیز در ایفای وظیفه نظارت بسیار مهم و کارساز است.»

سخنان بالا بخشی از فرمان ۸ ماده‌ای مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۰ اردیبهشت ماه ۱۳۸۰ درباره فساد، به روسای سه قوه بود که امروز پس از گذشت بیش از یک دهه از دستور ایشان به اهداف تعیین شده درباره فساد اداری نرسیده‌ایم.

نظام جمهوری اسلامی ایران از ابتدای تاسیس، مبارزه با فساد اداری را یکی از اهداف مهم خود برشمرده و در دهه گذشته بر این امر بسیار تاکید کرده است. در ادبیات سیاسی کشورمان سابقه چند پیام از بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم انقلاب اسلامی وجود دارد که مبارزه با فساد اداری را جز اهداف اصلی نظام دانسته و به‌عنوان یکی از اهداف کلان نظام مورد تاکید قرار داده است (ضمیمه هفتگی روزنامه همشهری (حقوق)، ۱۳۹۰، شماره ۹۸، ص ۲).

توجه به فساد در سه دهه اخیر و در مقیاس جهانی، به صورت چشمگیری افزایش داشته است. از دیدگاه تمامی ادیان توحیدی و از دیدگاه همه حکومت‌ها، حداقل در سطح شعار و تبلیغات، فساد مالی به عنوان یک پدیده مذموم در نظر گرفته شده است. امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل جهانی تبدیل شده است. دولت‌ها آگاهند که فساد باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود و هیچ حدودمرزی هم نمی‌شناسد. همان‌طور که نتایج و پیامدهای آن نیز بنا بر نوع سازمان سیاسی و اقتصادی و سطح توسعه‌یافتگی، گوناگون است. این پدیده در دنیای امروز و به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل بر سر راه پیشرفت جامعه، مطرح شده و صدمات جبران‌ناپذیری را بر روی سرعت حرکت چرخ توسعه جامعه ایجاد کرده است (روزنامه مناقصه مزایده، ۱۳۹۵، کد خیر: ۱۰۵۱۵۶).

هیچ کشوری نمی‌تواند ادعا نماید که عاری از هرگونه فساد اداری و اقتصادی است. اقتصاد ایران هم سال‌هاست با این پدیده شوم روبه‌روست. انحصارات وسیع، ساختار رانتی، سطح پایین کیفیت قوانین و عدم شفافیت گسترده موجب شده است که متأسفانه ایران در زمره کشورهای فاسد محسوب شود. سازمان شفافیت بین‌الملل سالانه وضعیت همه کشورها را از نظر سطح فساد بررسی و رتبه‌بندی می‌کند. یکی از پارامترهای ارزیابی وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشورها، شاخص فساد اداری و اقتصادی است. این نوع فساد، سوءاستفاده از اعتماد مردم در جهت منافع شخصی است که معمولاً در قالب رشوه، اختلاس، تقلب، کلاهبرداری و اخاذی ظهور می‌کند. نگاهی به جایگاه و رتبه ایران از منظر شاخص فساد در ۱۱ سال اخیر، به‌خوبی گویای عمق فساد در نظام اداری کشورمان است.

این بررسی در سال‌های گذشته بین ۱۸۰ کشور دنیا انجام شده و کشورهای مثل دانمارک، فنلاند و زلاندنو در بالای جدول و در زمره پاک‌ترین کشورها و کشورهای هم‌چون کره شمالی، افغانستان و سومالی نیز در انتهای جدول و در میان فاسدترین کشورها قرار گرفته‌اند.

بررسی روند حرکتی ایران در سال‌های اخیر نشان‌دهنده حرکت ما به سمت فساد بیش‌تر بوده است. بدترین رتبه کشور در سال ۲۰۰۹ رقم خورده است که در میان ۱۸۰ کشور مورد بررسی، جایگاه ۱۶۸ را به خود اختصاص داده است. جالب آن‌جاست که در گزارش سازمان شفافیت بین‌الملل در سال ۲۰۱۰ صریحاً عنوان شد که در سال ۲۰۰۹ بیش از ۱۲ میلیارد دلار رشوه در چارچوب قراردادهای نفتی ایران با شرکت‌های نفتی خارجی جابه‌جا شده که بر مبنای شاخص فساد، این مبلغ حداقل میزان رشوه‌ای است که مقام‌ها و واسطه‌های نفتی در ایران طی سال ۲۰۰۹ میلادی دریافت کرده‌اند. قطعاً عوامل زیادی در شکل‌گیری این نارسایی نقش داشته و دارند (روزنامه مناقصه مزایده، ۱۳۹۵، کد خبر: ۱۵۶۵).

امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل جهانی مبدل شده و دولت‌ها آگاهند که فساد باعث آسیب‌های بسیاری می‌شود و هیچ حد و مرزی هم نمی‌شناسد، همانطور که نتایج و پیامدهای آن نیز بنا بر نوع سازمان سیاسی و اقتصادی و سطح توسعه‌یافتگی، گوناگون است. به هر صورت، فساد موجب انحطاط است، سیاست‌های دولت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می‌دهد و باعث هدر رفتن منابع ملی می‌شود. همچنین به کاهش اثربخشی دولت‌ها در هدایت امور می‌انجامد و از این طریق، اعتماد مردم را نسبت به دستگاه‌های دولتی و غیردولتی کاهش و بی‌تفاوتی، تنبلی و بی‌کفایتی را افزایش می‌دهد. فساد اعتقاد و ارزش‌های اخلاقی را متزلزل می‌کند، هزینه انجام کارها را افزایش می‌دهد و موجب جرم‌زایی در سطح جامعه می‌گردد؛ به گونه‌ای که جامعه در برخورد با این جرائم، متحمل خسارت اجتماعی و اقتصادی شدید می‌گردد و رشد رقابت‌پذیری و توسعه اقتصادی-انسانی را دشوار می‌گردد. فساد همچنین موجب ناکام ماندن تلاش‌های فقرزدایی، از بین رفتن سرمایه اجتماعی، و ایجاد بی‌انگیزگی و بدبینی در اجتماع گردیده، زمینه تضعیف روحیه افراد درستکار را فراهم می‌آورد.

آنچه موجبات نگرانی بیشتر را فراهم می کند این است که وقتی فساد به یک فرهنگ تبدیل شد، دیگر کسی به قبح و نادرستی کارش نمی اندیشد؛ زیرا از یک سو می بیند که همه اینطور رفتار می کنند و از سوی دیگر از او نیز انتظار دارند که چنین رفتار کند (رفیع پور، ۱۳۸۸).

نگرانی های جهانی درباره شیوع گسترده فساد باعث گردید تا جامعه جهانی دست به کار شود و اقدامات مؤثری در جهت مقابله با این پدیده شوم به عمل آورد؛ کتاب حاضر قصد دارد به بررسی پیامدها و راهکارهای مقابله با فساد اداری در سازمان های دولتی بپردازد تا به فرموده مقام معظم رهبری دست یابیم.

فصل دوم: تعاریف و تاریخچه فساد اداری

تعریف فساد

فساد از ریشه فسد به معنای جلوگیری از انجام اعمال درست و سالم است. لذا فساد هر پدیده‌ای است که مجموعه‌ای را از اهداف و کارکردهای خود باز دارد.

فساد «یک سو استفاده از کالاها و امکانات دولتی و مردمی توسط مامورین دولتی برای بهره‌گیری شخصی» است (آمنولدسن، ۲۰۰۵: ۵؛ به نقل از رفیع پور، ۱۳۸۵).

آمنولدسن در پایان «تئوری توزیع مجدد فساد» را مطرح می‌کند و می‌گوید:

«در تعامل بین دولت و بخش خصوصی، دولت یک بازیکن ضعیف و بازنده است. عوامل ایجاد فساد فعالند و دولت منفعل. عوامل فساد از دولت بیشترین بهره‌گیری را می‌کنند. سیاستمداران خریده می‌شوند تا حقوق و مقررات را طوری طراحی کنند که منافع افراد بهره‌برنده تامین شود در نتیجه در پایان زنده ماندن یک حکومت به آن بستگی دارد که تا چه حد منافع یک گروه خاص را تامین نماید. در این بازی دولت بازنده است. برندگان کسانی هستند که منابع ملی و عمومی را به طور استثنائی ارزان می‌خرند و تا پایان این بازی، از هر گونه گزند مصون میمانند. نتیجه نهایی این بازی باختن دولت در زمینه سیاسی و اقتصادی است» (آمنولدسن، ۲۰۰۱: ۱۱؛ به نقل از رفیع پور، ۱۳۸۸).

فساد از دیدگاه هیدن هایمر

هیدن هایمر سه دسته از تعریف فساد را از یکدیگر متمایز می‌کند:

(۱) هیدن هایمر به نقل از کورر (۲۰۰۵)

فساد عمل یا رفتاری است که به منافع عمومی لطمه وارد میکند.

۲) هیدن هایمر به نقل از ماریون ژنو (۲۰۰۴):

تعریف فساد بر مبنای نقض اصل بی طرفی: این تعریف به بحث عدالت توزیعی گره میخورد. فساد به عملی گفته می شود که اداره کننده یا مدیر یک اداره دولتی، اصل بی طرفی را به منظور کسب منافع شخصی نقض می کند... بنابراین اعمال کارمندان و مدیران یک شرکت خصوصی یا دولتی می تواند مفسدانه باشد اگر آنان هنجارهای خاصی از سازمان را نقض کرده باشند. فساد شامل تمامی اعمالی است که هنجارهای غیر تبعیض آمیز را نقض می کند.

۳) تعریف چند بعدی از مفهوم چند بعدی فساد:

تعریف اولریش فون آلمان (۲۰۰۴) که پنج بعد از مفهوم فساد را بررسی می کند:

- فساد به عنوان یک انحطاط اجتماعی: عدول از ارزش ها در یک جامعه (ارسطو و ماکیاولی)

- فساد به عنوان یک رفتار منحرف: اختلال در روابط اجتماعی در درون یک نظام سیاسی (جامعه شناسان و جامعه شناسی فساد)

- فساد به عنوان نوعی منطق مبادله: چون مبادله بین دو نفر یا بیشتر است (دیدگاه اقتصادی)

- فساد به عنوان نظامی از ادراکات قابل سنجش: برای نمونه دیدگاه سازمان شفافیت بین الملل در شاخص ادراک از فساد (CPI)

فساد به عنوان سیاست های سایه ای: فساد سیاسی بخش از فرآیندهای سیاسی غیر رسمی است که سیاست های سایه ای نامیده شده است.

در رفتار مفسدانه، فرد از اختیارات و امکاناتی که با توجه به مقام و منصبش به او داده شده، سوء استفاده کرده و از طریق آنها منافع شخصی اش را تحقق می بخشد. بر اساس این تعریف، مواردی چون رشوه گرفتن، اخاذی، کلاهبرداری، اختلاس، خویشاوندگماری،

پارتی‌بازی و اعمال نفوذ بر دیگران، همگی از مصادیق فساد به شمار می‌آیند. از فساد غالباً به عنوان یک بیماری شدید نام برده می‌شود. که به طور بی‌رحمانه از یک سازمان به سازمان دیگر و از یک نهاد به نهاد دیگر سرایت می‌کند.

در سال‌های اخیر، توجه و حساسیت مجامع ملی و بین‌المللی نسبت به مسئله فساد، رشد روزافزونی یافته است. اکنون، کارشناسان و سیاست‌گذاران عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی به این نتیجه رسیده‌اند که فساد به پدیده فراگیر تبدیل شده است به نحوی که نه فقط در کشورهای فقیر یا در حال توسعه، بلکه در کشورهای توسعه یافته نیز موارد متعدد فساد مالی و اداری دیده می‌شود. حتی بخش‌های غیرانتفاعی و حتی خیریه را در بر گرفته است (دانشگاه ادیان و مذاهب، ۲۰۲۲).^۱

فساد اداری

طبق تعریف بیان شده در فرهنگ وبستر «فساد، پاداش نامشروعی است که برای ورود فرد (کارگزار دولتی) به تخلف از وظیفه محوله پرداخت می‌شود».^۲

گونار میردال^۳ عقیده دارد که فساد اداری به موارد گوناگون از انحراف یا اعمال قدرت شخصی و استفاده نامشروع از مقام و موقعیت شغلی قابل اطلاق است (عباس‌زادگان، ۱۳۸۳: ۱۵).

جی. اس. نای. فساد را رفتاری می‌داند که به دلیل جاه‌طلبی‌های شخصی، معرف انحراف از شیوه عادی انجام وظیفه باشد و به صورت تخلف از قوانین و مقررات و انجام دادن اعمالی از قبیل ارتشا، پارتی‌بازی و اختلاس تجلی می‌کند (قرنی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۳۴).

^۱<https://urd.ac.ir/ar/24131>

^۲ سرداری، احمد، «رویکردی بر ساختارهای اداری کشورهای در حال توسعه»، مجموعه مقالات دومین همایش علمی و پژوهشی نظارت و بازرسی در کشور، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران، ص ۱۳۴

^۳Gunnare Myrdall

^۴J. S. Nye